

ΖΑΝ ΑΝΟΥ-Γ : «Τὸ ἄγριμ». **Θίασος 'Ανδρεάδου.**— Τὸ περιμέναμε μὲ λαχτάρα. Μᾶς ἦταν γνωστὴ ἡ μεγάλη ἐπιτυχία του στὸ Παρίσι κ' ἔνα ἄρθρο τοῦ κ. Θράσου Καστανάκη στὰ «Νεοελληνικά Γράμματα» μᾶς ἔδινε, σύντομα, τὸ πρωτότυπο καὶ βαθεῖα ἀνθρώπινο θέμα του.

Τὸ ἄγριμ : Μία περιεργὴ γυναικεία ψυχὴ ποὺ ὑψώθηκε, σὰ νούφαρο, πάνω ἀπὸ τὸ τέλμα τῆς ἀνθρώπινης κατάντιας κ' ἐνῶ δέχτηκε πλοῦσια τὶς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, δὲ μπόρεσε νὰ ξεχάσει, κ' ὅταν ἀκόμη μεταφυτεύτηκε σ' ἕναν ὀλοκάθαρο κήπο, τὸ βούρκο ποῦχε θρέψει τὶς ρίζες του. Καὶ ξαναγυρίζει σ' αὐτὸν ἐνῶ τὸν ἀηδιάζει βαθύτατα, γιατί νοιώθει δεμένο τὸν ἑαυτὸ του μαζί του, ὄχι ἀπὸ νοσταλγία κ' ἀγάπη, παρὰ ἀπὸ περηφάνεια καὶ κάποια παράξενη πίστη στὸ ἄθλιο πεπρωμένο του ποῦ δὲ θέλει νὰ τὸ προδώσει. Μία κοπέλλα 19 χρονῶν ποὺ κατάφερε νὰ διατηρήσει τὴν ψυχικὴ τῆς ἀξιοπρέπεια, τὴν περηφάνεια καὶ τὴ συνειδήσῃ τῆς, ἐνῶ γύρω τῆς ἀπαθλιωμένα κουρέλια τῆς φτώχειας, γονεῖς καὶ φίλοι, ἔχουν ἀγγίσει τὰ κατώτατα ὅρια τοῦ ξεπεσμοῦ καὶ τῆς ἀσυναισθησίας.

Τὸ φυσικότερο θάταν νὰ ζητᾶ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ περιβάλλον τῆς, νὰ λυτρωθεῖ μὲ τὴν εὐτυχία ποὺ τῆς προσφέρει τὸ βασιλόπουλο τοῦ παραμυθιοῦ ποὺ ξάφνου παρουσιάζεται μπροστὰ τῆς στὸ πρόσωπο τοῦ Φλοράν, ποὺ κ' ἡ ἴδια λατρεῖ. Κι' ὅμως ὅταν ὁ καλλιτέχνης τὴν φέρνει στὸ σπίτι του κ' ὄλοι τὴν ὑποδέχονται μ' ἀγάπη κ' ἐξαιρετικὴ καλωσύνη, τ' ἀγριμ ἐπαναστατεῖ καὶ κάνει ὅ,τι μπορεῖ γιὰ νὰ διώξει τὴν εὐτυχία. Ὅλα ἐκεῖ μέσα εἶναι τόσο ἀγνά κ' ἡ θύμηση τοῦ βούρκου γίνεται ἐντονότερη μέσ' τὴν πάστρα τους. Τὰ πλετο φῶς γύρω τῆς, ἡ αἴσθησις τῆς εὐτυχίας τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ποὺ δὲ βρῆκαν κανένα ἐμπόδιο στὸ δρόμο τους, ἡ καλωσύνη ποὺ δὲν ὑψώθηκε ὕστερα ἀπὸ πάλι νικητρία στὶς ψυχές τους, τὴν ἀγανακτοῦν. Δὲν ἔχει καμιά σχέση μ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, «μὲ τὰ ἀνέκαθεν πλοῦτη τους». Τὴν ταπεινώνει ἡ καλωσύνη τους. Τὴν προσβάλλει ἡ σιγουριά ποῦχουν στὸν ἑαυτὸ τους καὶ στὴ ζωὴ. Τονίζουν περισσότερο τὴν ἀν-

τίθεση μὲ τὸν δικὸ τῆς ἄθλιο κόσμο. Τὰ ὀλοκάθαρα ἐπιπλα, τ' ἀριστοκρατικὸ πορτραῖτο τῆς μητέρας στὸν τοῖχο, ποὺ νανοῦριζε τὸ γυιὸ τῆς μ' ἀγγελικά τραγούδια ἐνῶ οἱ δικοὶ τῆς ζητοῦσαν νὰ τὴν πουλῆσουν, ἡ ἀκηλίδωτη μορφή τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ τῆς ποὺ δὲ γνώρισε τὸ δάκρυ καὶ τὴ ρυτίδα τῆς ἀγωνίας, τὴν ἐξοργίζουν, καὶ ἐπαναστατοῦν τὴν πληγωμένη ψυχὴ τῆς. Κάτι παραπάνω : τὴ γεμίζουν μίσος.

Τὴν εὐτυχία ποὺ πάει νὰ τῆς ἀποκοιμίσει τὴν ἀνησυχία καὶ τὴν ντροπὴ, νὰ τὴ ναρκώσει στὴ γλύκα τῆς, νὰ τὴν τυλίξει στ' ἀκαταμάχητα πλοκάμια τῆς, νὰ τὴν κάμει νὰ πάψει νὰ πονεῖ καὶ νὰ παλεύει μ' ἀνθρώπινη συνειδήση, δὲν τὴ ζηλεύει, δὲν θέλει νὰ τὴ δεχτεῖ : εἶναι καλὴ γιὰ τοὺς ἐδῶ, τοὺς ἡρεμοὺς, τοὺς εὐγενικοὺς, ποὺ τοὺς ἔχει σφραγίσει ἀπὸ τὴ γέννησίν τους. Ἐκείνη ἀπομακρύνεται ἀκατάδεχτη, μὲ τὸ κεφάλι σκυφτὸ ἀπὸ συντριβή, μὰ κ' ὑψωμένο ἀπὸ τὴν ἐνσυνείδητη νίκη ποὺ κέρδισε πάνω στὴν ἀγάπη τῆς.

Δὲν εἶναι ρωμαντισμός, οὔτε ἠθικὸς φαρμακονισμός. Ἡ θυσία γίνεται μὲ ἀπλότητα καὶ βαθεῖα πίκρα. Μὲ τὴν ἀπλότητα ποὺ δέχεται κανένας τὸ ἀναπόφευκτο, σὰ νοιώσει τὴ δύναμη του, καὶ μὲ τὴν πίκρα ποὺ συνοδεύεται πάντα ἡ κατανόηση τοῦ τί ἀκριβὸ καὶ ἀσύγκριτο χάνεις.

Φυσικὸ νὰ μὴ νοιώθει κανένας εὐκολα μὴ τέτοια ἐσωτερικὴ ἠρωΐδα. Τίποτε δὲν τὴν ἀναγκάζει ν' ἀρνηθεῖ τὴν ἀγάπη τῆς. Ἐξωτερικὰ γεγονότα σχεδὸν δὲν ὑπάρχουν. Ἡ ἐμφάνιση τοῦ πατέρα καὶ τοῦ ζηλιάρη Κοστά, στὴν κρίσιμη ὥρα τῆς τρίτης πράξης, δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀφορμὴ. Οἱ αἰτίες εἶναι βαθεῖα μέσα τῆς ριζωμένες. Μᾶς τίς ἔχει δώσει σὲ μὴ ἐξαντλητικὴ—Θεέ μου, τί σπαρακτικὴ—ἀνάλυση τῆς ψυχῆς τῆς στὴν ὑπέροχη δευτέρη πράξη. Κι' ὁμως ἐνῶ φεύγουμε γοητευμένοι, ἐντελῶς λυτρωμένοι ἀπὸ τὴ θλιβερή, μὰ τόσο τίμια λύση, διερωτόμαστε : Γιὰ τί φεύγει τάχα περισσότερο : Ἀπὸ περηφάνεια μπροστὰ στὸ ἀταίριαστο ποὺ δὲν καταδέχεται νὰ δεχτεῖ; Ἀπὸ ἔμφυτη κ' ὑποσυνείδητη ἔλξη γιὰ τὸ δικὸ τῆς κόσμο ποὺ στὸ βάθος παρ' ὅλη τὴν ἀηδία ποὺ τῆς ἐμπνέει, τὸν ἀγαπᾶ καὶ τὸν συμπονεῖ ; ἢ ἀπὸ ἐνστικτο ἠθικῆς αὐτοσυντηρησίας γιὰ νὰ μείνει ἕνας πάσχων, ἐπομένως ἕνας ζωντανὸς ἀνθρώπινος ὀργανισμός ;

Ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ δὲν εἶναι ἕνα φαινόμενο σταθερὸ, ἐξωτερικὸ, νὰ τὸ ἀνατόμεις μ' ἐπιστημονικὴ ἀκρίβεια, νὰ τὸ ταξινομήσεις καὶ νὰ τὸ δώσεις σὲ καθαροὺς ὀρισμούς. Εἶναι ἕνας κόσμος ρευστός, ποὺ κοχλάζει κ' ἀλλάζει οὐσία ἀδιάκοπα κ' ἐξατμίζεται καὶ πάλι κατασταλάζει σὲ λίγο καὶ δέρνεται, σὰν τὴν ἄγρια θάλασσα, ἀπὸ μύριους ἀπόκρυφους ἐσωτερικοὺς παλμούς. Δὲ μπορεῖς νὰ ξεδιαλύνεις αἰτίες κ' ὑποσυνείδητες ἔλξεις. Τ' ἀγγίζει ὅλα τοῦτα ὅλως, τ' ἀρπάζει ὅλα πεταχτά, ἐνῶ φτεροκοποῦν γύρω σου κ' ὕστερα πάλι τὰ χάνεις παρακολουθώντας μόνον τὸ ἀένναο κύμα τους.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη τὸ ἔργο τοῦ Ζάν Ἀνουῦ εἶναι ἀριστοῦργημα ψυχολογικῆς ἀνάλυσης ἐσωτερικοῦ δράματος. Οἱ ἄλλοι ἥρωες, σχεδὸν σ' ὑποτυπώδη μορφή, ἀφίνουν κυριαρχικὴ μόνη τῆς τὴν ἠρωΐδα νὰ μάχεται μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς, ἀγέλαστη, τραγικὴ, κυνηγημένη ἀπὸ τὴν ἴδια τῆς εὐαισθησία.

Ὅσοι γνώρισαν ἀπὸ τόσο κοντὰ τὸ βούρκο τῆς ζωῆς καταφεύγουν πάντα στὰ κρότατα ὀριά του γιὰ νὰ σωθοῦν. Ἡ συνθηκολογοῦν ὀλότεια ὑποδουλωνόμενοι, σκοτώνοντας κάθε συνειδήση στὴν ἀμυνὰ τους, ἢ λουφάζουν τρομαγμένοι, τυλίγοντας τὴν ψυχὴ τους μέσα σὲ μὴ ὑπέμετρη νευρασθενικὴ ἀισθαντικότητα. Ἡ Τερέζα ἀνήκει στοὺς δευτέρους. Ξαναγυρίζει στὸ βούρκο τῆς, τυλιγμένη μὲ τὸ λευκὸ τῆς νυφικὸ φόρεμα, ποὺ συμβολίζει σάμπως τὴν ψυχὴ τῆς, κλεισμένη σὰ μέσα σὲ γυάλινο πύργο στὴν ἴδια τὴν εὐαισθησία τῆς, «ἀνάλαφρη καὶ φωτεινὴ γιὰ νὰ σκοντάφτει στὸ κάθε τῆς βῆμα».

Ἡ κυρία Ἀνδρεάδου ἀναμφισβήτητα κέρδισε τὴν ὀραιότερη νίκη τῆς μὲ τὴν ἐνσάρκωση τῆς Τερέζας. Ἦταν ὁ ὀραιότερος ρόλος τῆς, γιατί ἦταν κ' ὁ δυσκολότερος. Πολυσύνθετος, γεμάτος ἐναλλαγές, μεταπτώσεις καὶ διακυμάνσεις καὶ τόσο βαρὺς καὶ βιθύτατα δραματικός. Ἀγέλαστη σχεδὸν καὶ στυγνὴ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς μαρτύριο, μυστηριώδης, ἀμείλικτη κ' εὐθυτενῆς ἰέρεια, ἀκατανόητης γιὰ τοὺς ἄλλους, θρησκείας. Τόση αὐτοσυγκράτηση καὶ τόση ἐκφραστικότητα καὶ μὴ στὶς ἀποχωρήσεις τοῦ πόνου. Ἡ κ. Ἀνδρεάδου σ' αὐτὴ τὴν παράσταση μᾶς ἔδωκε ἰδιαίτερα τὴν ἐντύπωση μᾶς πλοῦσιας καλλιτεχνικῆς ἰδιοσυγκρασίας ποὺ ἔχει ἀκόμη μεγάλο πλάτος νάποκαλύψει. Σκόρπισε ἀγνωστα ρίγη στὴν πάλη μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς κ' ὑψώθηκε ἀλήθεια μπροστὰ μας «ἀνάλαφρη καὶ φωτεινὴ» προχωρώντας μὲ πίστη στὸ δύσκολο δρόμο τῆς.

Ὁ ἄλλος θίασος κράτησε πολὺ καλὰ τὸ χορὸ τῶν ἠρώων ποὺ παισιώνουν τὸ ἐσωτερικὸ δράμα τῆς ἠρωΐδος. Ἰδιαίτερα ὁ κ. Ἀποστολίδης, περίφημος στὴν μοιραία του αὐτοπεποίθηση καὶ στὴν ἐκδήλωσι μᾶς ξένοιαστης καθαρῆς ψυχῆς ποὺ ἔφτανε ἀλήθεια ὡς τὴν ἀγανάκτησῃ μας ἡ ἡμερία κ' ἡ σιγουριά τῆς. Μεγάλη πρόοδο ἐσημείωσε σ' αὐτὸ τὸ ἔργο ὁ κ. Μοριδής. Ἐδῶσε ἔνινα τὸν τύπο τοῦ ἀποτυχημένου Κοστά καὶ τὴν ἐξαλλὴ ζήλεια του ποὺ δὲν ἦταν ὀποτέλεσμα μόνον μᾶς χαμένης ἀγάπης παρὰ καὶ μᾶς χαμένης ζωῆς. Ὁ κ. Ζωγράφος ἀντικαθρέφτισε ὀραῖα, συνθηκολογημένη πιά μέσα του καὶ γαλημένη, τὴν ἀτίθαση ψυχὴ τῆς Τερέζας. Ὁ κ. Δαμασιώτης καὶ ἡ κ. Μηλιάδης τόνισαν πολὺ ἐκφραστικά—ἴσως λίγο περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι ἔπρεπε—τὸ ἄθλιο περιβάλλον ποὺ γέννησε τὴν Τερέζα. Πολὺ μετρημένες κ' ἐκφραστικὲς κάθε μὴ στὸ ρόλο τῆς οἱ κυρίες Λώρη, Ξανθάκη, Ἡσαΐα, Καλογερίκου καὶ Καλλιγὰ.

Ἡ μετάφραση τοῦ κ. Φτέρη ζωντανὴ καὶ πολὺ λογοτεχνικὴ.

Γενικὰ ἡ παράσταση ἀπὸ τίς ὀραιότερες ποὺ εἶδαμε φέτος. Ἡ κ. Ἀνδρεάδου καὶ μὲ τὸ δεῦτερο ἔργο τῆς ἀξίζει τὴ βαθεῖα μας εὐγνωμοσύνη.

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ